

muut taas joko soveltaen sitä omassa äidinkielessään oikeina pitämiinsä lauseisiin tai muunkielisiin lauseisiin, joita he ovat havainneet syntyperäisten kielen-taitajien käyttävän. Tämä testaaminen on epäilemättä mielekästä ja vaikuttaa olennaisesti siihen, mikä käsitys transformaatiokieliopista vakiintuu.

Oiva Ketonen

Vastine edelliseen

Kirjassani esiintyvistä monista käsitepareista keskeisin on »ateoreettinen — teoreettinen»: toisaalta intuitiivinen, ateoreettinen tieto ja toisaalta tämän tiedon teoreettinen systematisaatio. Ateoreettisen tiedon kohteena olevat säännöt tiedetään ehdottoman varmasti. Sitä vastoin niiden teoreettiset kuvaukset ovat aina hypoteettisia, epävarmoja. Tälle käsiteparille on omistettu koko 6. luku »The two-level nature of linguistics: atheoretical vs. theoretical rules» (s. 172—211). Eräs toinen käsitepari on »tieto — tiedon kohde». Luonnontieteissä tiedon kohde, ts. luonnonlait, ja tieto eivät lankea yhteen. Sitä vastoin kielitieteessä ja logiikassa ateoreettiset korrektiin puhumisen tai päättelyn säännöt ja niitä koskeva (ateoreettinen) tieto lankeavat yhteen, koska sääntö on se, mikä (potentiaalisesti) tiedetään säännöksi. Tämän seikan totean prof. Ketosen esittämässä sitaattissa sivulta 233. Jostain merkillisestä syystä Ketonen kuitenkin luulee minun esittävän sen absurdin väitteen, että tieto ja sen systematisaatio — eli ateoreettinen ja teoreettinen — lankeavat yhteen, ja tämän omituisen väärinkäsityksensä perusteella hän julistaa, että antamani kuva loogisesta tiedosta on »periaatteellisesti virheellinen».

Ketosen jatkossa esittämä teesi intuition ja sen systematisaation eroista on siinä minun teesini. Se, mitä hän sanoo logiikan luonteesta, on suurin piirtein

oikein, mutta seuraavat ilmeiset virheet on kuitenkin syytä oikaista.

Koska teoreettiset systematisaatiot ovat luonnontieteissä, kielitieteessä ja logiikassa yhtäläisesti hypoteettiset, niitä täytyy voida testata tavalla tai toisella, jotta niiden joukosta voitaisiin valita paras. Testaamistavoissa on kuitenkin eroja. Ensiksikin on aivan selvää, että — toisin kuin Ketonen väittää — se sama intuitio, joka on systemisoitu, ei voi tarjota käsitteellisesti riippumatonta evidenssiä itseensä kohdistuvan systematisaation testaamiseksi. Toiseksi yleinen syy luonnontieteellisen testaamisen ja grammatikaalisen tai loogisen »testaamisen» erilaisuuteen on siinä, että luonnon esineiden välillä vallitsevat kausaalisuhteet ovat ei-käsitteellisiä, joten uusi testi-evidenssi on käsitteellisesti riippumatonta suhteessa aikaisempaan evidenssiin, kun taas kielitiede ja logiikka systemisoivat (ateoreettista) normatiivista tietoa, ja normatiiviset suhteet ovat nimenomaan käsitteellisiä suhteita: ei siis voida ainakaan yleisenä totuutena esittää, että uusi kielellinen tai looginen evidenssi olisi käsitteellisesti riippumatonta aiemmasta evidenssistä. Jos tarkastelemme englannin määrällisen artikkelin paikkaa, niin se että *the psyche* (= »uusi evidenssi») on korrekti, on käsitteellisessä suhteessa siihen, että *the man* (= »vanha evidenssi») on korrekti, koska me tiedämme sen säännön, jonka mukaan määräinen artikkeli edeltää (eikä esim. seuraa) substantiivivia (s. 224—225).

Ketosen mukaan intuitiivinen tieto on moniselitteinen, koska se voidaan systematisoida usealla eri tavalla. Tämä on tietysti mitä ilmeisin *non sequitur*. Nokkela loogikko ja tyhmänpuoleinen loogikko systematisoivat yhden ja saman asian eri tavoin.

Väitöstilaisuudessa Ketonen ilmoitti suorasukaiseen tapaansa, että hän ei lainkaan tunne Chomskyn teorioita. Uskoin häntä silloin, ja uskon häntä yhä. Kun esitän (s. 186—188 ja 222) käsityksen, että ihannetapauksessa teoreettinen ku-

vaus olisi laajennetuksessa mielessä intuitiivisesti hyväksyttävä, annan ainoastaan yhden mielestäni varsin järkevän formuloinnin transformaatiokieliopin syntaksin teoriassa yhä kasvavassa määrin esitetylle »luonnollisuuden vaatimukselle». Intuitiivisesti hyväksyttävästä eli luonnollisesta teoreettisesta kuvauksesta annan konkreettisen esimerkin s. 248—249. Mutta tietenkään henkilö, jolle (nykyinen) kielitiede on tuntematon, ei voi tietää, mistä tässä on kysymys.

Miksi kieliopin vertaaminen logiikan muutosääntöihin ei muka sano mitään? Jos minun sanani ei paina tarpeeksi Ketosen vaa'assa, niin Bar-Hillelin sana ehkä painaa: »Post succeeded in formally assimilating rules of formation to rules of deduction, thereby paving the way for the application of the recently developed powerful theory of recursive functions, a branch of mathematical logic, to all ordinary languages viewed as combinatorial systems» (harvennus E. I:n).

Olen Ketosen kanssa samaa mieltä siitä, että kieli-intuitiota ei voida rekursiivisesti jatkaa samalla tavalla kuin loogista intuitiota. (On kyllä parempi sanoa, että rekursiivisuuden avulla loogista tietoa laajennetaan pelkän loogisen intuition ulkopuolelle.) Itse asiassa yksi uusimman kirjoitukseni »Concerning the relationship between linguistics and logic» (84 s.) keskeisiä teesejä on se, että rekursiivisuuden asema on kielitieteessä yleisesti ymmärretty väärin, joten kielioppien rekursiivisuutta on voimakkaasti supistettava. Tässä en siis enää analysoi transformaatiokielioppien perustana olevaa tieteenkäsitystä, vaan esitän huomattavia muutoksia kielioppeihin itseensä.

Koska kieliopit intuition teoreettisina systematisaatioina ovat välttämättä hypoteettisia, ne ovat välttämättä testattavissa, ts. konfirmoitavissa tai diskonfirmoitavissa (s. 222—237). Konkreettisia esimerkkejä kieliopin testaamisesta annan s. 253—256, ja jopa identifioin ne komplementaariset psykologiset tekijät (= »lack of insight»

ja »inattention»), jotka johtavat siihen, että yksi kielioppi on toista huonompi (s. 229—230). En siis ollut uskoa silmiäni, kun näin Ketosen väittävän, että minun mielestäni kielioppeja ei voi lainkaan testata, mikä merkitsisi sitä, että kaikki mahdolliset kieliopit ovat yhtä hyviä tai huonoja. Tämä ei ole enää järkevää.

Vakiotapauksessa kielioppi testataan (ei-positivistisessa mielessä) tarkistamalla, tuottaako se kaikki ja vain intuitiivisesti korrekrit lauseet »korrekteine» struktuuri-kuvauksineen. Tilanne muuttuu, kun siirrymme niin monimutkaisiin ja/tai pitkiin lauseisiin, että intuitiomme ei sano niistä mitään. Tällaisista lauseista emme voi sanoa, että testaamme kielioppia tarkastamalla, onko sen tuottama lause A intuitiivisesti korrekki tai tuottaako se intuitiivisesti korrekkin lauseen B, koska — kuten jo sanoin — intuitiomme ei sano näistä lauseista mitään. Transformationalistien mielestä tilanne on itse asiassa täsmälleen päinvastainen kuin edellä luonnehditussa kieliopin testaamisen vakiotapauksessa: kielioppia ei testata sen tuottamien lauseiden intuitiivisen korrekkiuden tai epäkorrekkiuden perusteella, vaan lauseiden (ei-intuitiivinen) korrekkius tai epäkorrekkius ratkaistaan sen mukaan, tuottaako kielioppi ne. Näissä tapauksissa kielioppia ei siis voi testata edes ei-positivistisessa mielessä. Mutta edellä sanotusta ei tietenkään seuraa — kuten Ketonen on erehtynyt luulemaan —, että kielioppia ei voisi lainkaan testata. (Toisaalta on jo käynyt ilmi, että Ketosen ja minun mielestä kielioppi ei voi rajattomasti laajentaa kieltä koskevaa tietoa samalla tavalla kuin logiikan aksiomaatisaatio laajentaa loogista tietoa.) Toistan tässä vain sen, minkä olen perusteellisemmin sanonut kirjassani.

Sivuutan vaitiololla Ketosen kielen identiteettiä, sääntöjen tietämistä yms. koskevat pohdinnat. Mikä ei ole vielä tullut selväksi, ei tule selväksi koskaan.

Ketonen ei valitettavasti ole vakavammin syventynyt positivismiin, koska hän ei ole oivaltanut, että on loogisesti

— eikä vain praktisesti — mahdotonta yrittää muuttaa kaikki tieto kokeelliseksi tiedoksi, ts. yrittää redusoida esim. filologia tai logiikka neurofysiologiaksi. Ketonen ei ole ymmärtänyt von Wrightiä lainatakseni, että intentionaalisuus (ja tietoisuus) on aina vähintään yhden askeleen edellä kausaliteettia (ja eksperimentaatiota).

Eräät väitöskirjani teeseistä voidaan tiivistää sanomalla, että Hempelin selitysmalli ei päde (synkronisessa) kielitieteessä ja että kieliopillinen kuvaus on verrattavissa filosofiasta tuttuun eksplikaatioon. Hyvin samansuuntaisia käsityksiä ovat viime vuodesta lähtien esittäneet länsisaksalainen Helga Andresen, englantilainen Roger Lass ja amerikkalainen Jon Ringen. Virittäjän lukijat vielä muistavat, että esitin nämä teesit ensimmäisen kerran artikkelissani »Onko synkroninen kielitiede luonteeltaan empiristä?» (Vir. 1/72).

Esa Itkonen